

# NOVI GLAS

MAGACIN HAK-A

3/1988





---

# U V O D N I K

Mogli bi si Vi, dragi štitelji, staviti pitanje, zbog čega upravo danas — kad je anti-semitizam akutan kot još nikada, a borba za emancipaciju masivna — donášamo Miloradićeve zasada cenzurirane pjesme. Ali morebit da je stoprv sada vrime zrelo za to i da upravo sada moremo razumiti cijelu problematiku, ka govori iz Miloradićevoga opusa, a da u nami ne ostavi ranu, ka ne more zaciliti. Zvana toga je Novi glas izgleda jedini gradišćansko-hrvatski pismeni medij, sa čijom linijom se podudara ta smioni pothvat, ki ustvari uopće nije odvažan. Pred 10-mi ljeti je Novi glas kriti-

zirao, ča se nisu uvrstile sve Miloradićeve pjesme u ondašnje izdanje. Tom kritikom si je jur onda do neke mjere prisvojio legitimaciju, da danas otiska privrimeno šubladižirane Miloradićeve pjesme, ar je ujedno izrazio i potriboću za takovom publikacijom. Ada se je moglo računati s tim da će pri najboljoj priliki uslijediti takov korak. A 60. obljetnica Miloradićeve smrti je uzroka dost. Te zamućane Miloradićeve pjesme su većinom pjesme, ke su opsoletne, zastarane u svojoj ideji, one ne pašu u današnje vrime. Kad bi Miloradićeve tabu-pjesme podvrgli matematičkoj formuli

bi došli do rezultata, da anti-semitizam nije jednak antise-mitizmu, a ženska inferior-nost, o koj je Miloradić bio osvidočen, u današnjem vrimenu već nije aktualna. Emancipacijska diskusija se danas pelja na čisto drugom području. U ovom smislu moramo Miloradićeve pjesme razumiti iz povijesnoga konteksta. Ne moremo je prebaciti u sadašnjicu i pokušiti uskladiti je s njom. Te pjesme nam samo slikaju cjelovitiji kip o Miloradiću, ki nam se je do sada prezentirao u črno-bijelom, a sada nam farbe otkrivaju sve nijanse i iššatirane detalje Miloradićevoga portreta. urednica

---

# I M P R E S S U M

izdavač: odbor HAK-a

urednik: Agnjica Csenar-Schuster

redakcija: dr. Nikola Benčić, Anita Csenar, mag. Fredi Hergović, dr. Ewald Höld, Stanko Horvath, Jandre Palatin, mag. Štefan Pavetić, mag. Ivo Sučić, dr. Feliks Tobler, Peter Tyran

Miloradićeve pjesme i njegova pisma pobrao i pod štampu priredio: dr. Nikola Benčić

autori ovoga broja: dr. Nikola Benčić, mag. Štefan Pavetić

ilustracije i slike: Manfred Vlašić, Štefan Zvonarić ml.

lay-out i prelom: Jurica Csenar

slaganje: Rosemarie Stagl, Stanko Horvath, Karin Karlič

ekspedit: Agnjica Lippl, dipl. inž. Štefan Roth

foto-slog: Hrvatsko štamparsko društvo, 7000 Želježno, Karall-ulica 23

vlasnik i nakladnik: Hrvatski akademski klub (HAK), Kroatischer Akademikerklub

adresa vlasnika medija i izdavača: A-1040 Beč/Wien, Schwindgasse 14/10, telefon 65 14 014

tisak: Wograndl-Druck, 7210 Matrštof/Mattersburg

nakladni poštanski ured: A-1040 Beč/Wien

manuskripti se šalju na adresu: A-7000 Želježno/Eisenstadt, Bahnstraße 10/6

konac redakcije za broj 4/1988 je 10. novembar 1988.



# Miloradić — mitos?

## Rušenje idola na gradišćanski način?

Ljeto 1988. je stalo za nas Gradišćanske Hrvate, bar ča naliže nacionalno-kulturno područje, u znaku 60. obljetnice smrti Mate Meršića Miloradića. Uz cijeli poredak spomen-priredab, ke su upriličene, da se ovom našem velikanu oda zaslužena čast i poštovanje, bilo je i glasov — istina — prigušenih i dosta tihih, ki su potribovali da se Miloradićevomu liku, njegovoj poziciji i ulogi u kulturi i literaturi Gradišćanskih Hrvatov, a u prvom redu odredjenim idejam i nazorom, ki su prezentni u njegovom pjesničkom stvaranju, pristupi, konačno, kritički, da se podvrgne objektivnoj kritiki ka bi bila oslobođena jednostranoga i tendencionoga uveličavanja. Takova nastojanja su sigurno opravdana; opravdano je i potribovanje za triznom i objektivnom kritikom (kritika u pravom smislu riči) njegovoga stvaranja. A ipak, čini nam se da je u tom potribovanju bilo prizvuka i tendencijov ke su ukazivale na to da je manje u pitanju objektivno i trizno bavljenje s Miloradićevim stvaranjem, nego da se je — pod plašćem postulata za literaturnom kritikom i triznim razmatranjem — htjelo, iako s

zakašnjenjem, udovoljiti modnoj pojavi, ka *uživa* u tom, da *grize i nagrize* nekoč velike, da ruši i sruši njim postavljene spomenike, da demontira idole.

### Rušenje idolov — cui bono?

Pojava, da se bilo tendencioznim naglašivanjem usputnih aspekto, bilo pretjeranim isticanjen odredjenih — sada morebit negativno shvaćenih — osebitosti, bilo svisnim i promišljenim zapostavljanjem i prešućivanjem bitnih elementov nagrize pozicija i lik tkz. velikih ljudi, nije nova. Ovo nije mjesto, da se bavimo pitanjem ča leži u osnovi te pojave, ča su nje korijeni i odakle ona izvira. Usput rečeno ona je — ako ostavimo po strani diboko ljudski motiv nenavidnosti — u svakom slučaju i izraz one ideologije, ka odbacuje svaki autoritet, svaki elitarizam, a u težnji za niveliranjem i — a to je ono najgore — krivo shvaćenim *demokratiziranjem* odbija sve, ča nadilazi prosječnost i mediokritet.

Rušenje idolov, ko je, napro-

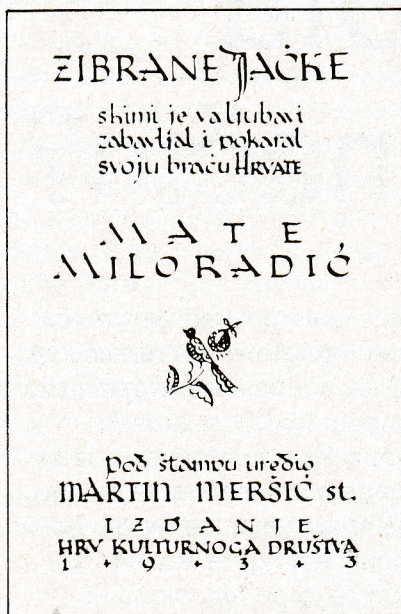
sto, samo posljedica ovakove ideologije, stvarno nikomu ne hasni, jer ostavlja prazninu za onoga čiji je idol srušen, oduzme i ukrade mu ča je za njega bitno, nač se je mogao osloniti i ča mu je moglo poslužiti kot figura, kot sadržaj s kim se je on emocionalno mogao identificirati. Srušen mu je idol, ki mu je bio pomoć i — morebit — polazna točka na putu do njegovoga vlašćega identiteta. Ako, dakle, rušenje idolov uslijedi iz spomenutih razlogov, onda je pitanje starih Rimljanov: *cui bono?* (komu to hasni) doista na mjestu.

Ako je, dakle, tih nekoliko prigušenih glasov, ki su potribovali kritiku, podvrgavanje kritiki *Miloradićevoga mitosa*, bilo predvodjeno tom ili sličnom ideologijom, onda ne moremo žalovati zbog toga, da su se jedva čuli, da se nisu primili na znanje.

Ča ali onda, ako je u osnovi njegovoga nastojanja i potribovanja za objektivnim i triznim razmatranjem Miloradićevoga stvaranja želja da se Miloradić prikaže u pravom svitlu, da se Miloradić demitologizira, da se stane na kraj *mitosa* o Miloradiću? Ča onda,



ako njevo potribovanje proizlazi iz uvjerenja, da i Miloradić sam ima pravo, da se njega gleda onako, kakov je bio, a ne onako, kakovoga se je htjelo? Nima i Miloradić ono pravo, ko svaki od nas za sebe potribuje: biti ono, ča si, biti — ni već ni manje — človik?



1. zbirka 1933.

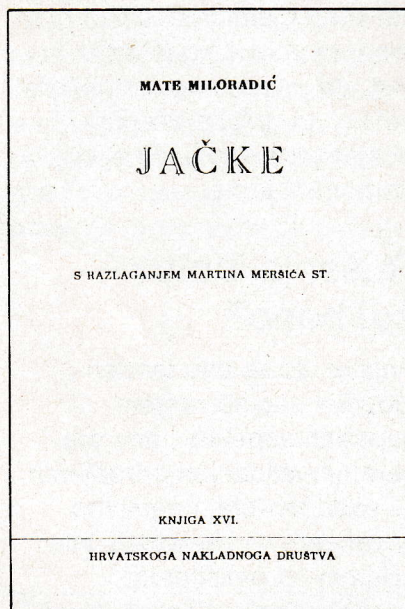
## Mitos o Miloradiću

Spomenuli smo *Miloradićev mitos*, a da ni jednom ričom nismo pokušali objasniti, ča pod tim podrazumivamo. Ako tvrdimo da kod Gradišćanskih Hrvatov, da u njevoj literaturi postoji mitos o Miloradiću, onda pri tom mislimo, pred svim, na dvi okolnosti, na dvi pojave, na *mitos* u dvostrukom pogledu:

— **prvo**, to je mitos, koga je o Miloradiću stvorio M. Meršić st., svojim glorificiranjem i uveličavanjem, svojim — do kraja — subjektivnim prikazom ovoga našega najvećega pjesnika (bio bi, a i je najveći i prez toga da se glorificira), a — **drugo**, Miloradić je ostao, a i sada je još *mitos*—*misterij*, tj. tajna, zagonetka, zahvaljujući okolnosti, da je dandanas još dosta otvorenih pitanj u

vezi njegovoga stvaranja: bilo s dozivom na to da se za neka njegova djela, za neke njegove jačke samo zna, da su napisane, da nam ali već nisu dostupne, ili bilo s obzirom na to da neke od njegovih, nam poznatih jačak izražavaju ideje i nazore, ki su nam danas — u najmanju ruku — suspektni (antifeminitizam), navodno strani i tudji (antisemitizam) ili u toj ošttrini i bezkompromisnosti prenglašeni (antilevječarstvo).

Ako govorimo o *mitosu o Miloradiću* u dvostrukom pogledu, to ne znači da med



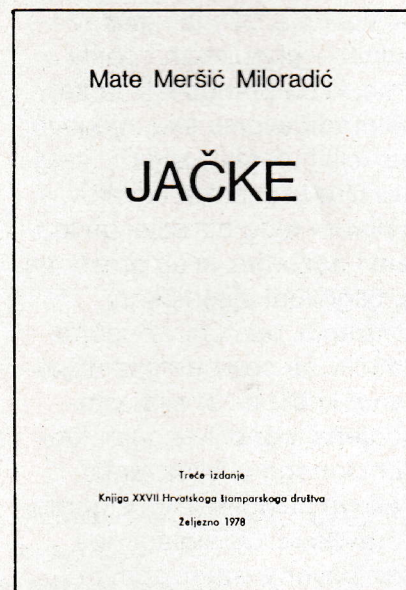
2. zbirka 1956.

timi dvimi načini, kako se ta mitos ispoljava, kako je ta mitos gradjen i izgradjen ne postoji nekakova veza. Zapravo je obrnuto: mitos u onom prvom, glorificirajućem smislu skoro je nemoguć, ako ne bi egzistirale tajne, zagonetke (ada mitos u drugom smislu) oko Miloradića. U toj, donekle, neuzročnoj povezanosti krije se, naime, sva pogibel *mitosa o Miloradiću*. Rješenje, odnosno razbijanje te pogibeli nalazi se, prema tomu, jedino u tom, da se rasčistu obadva aspekti, obadva faktori, ki ga sačinjavaju i

obadva obliki kako se ta mitos manifestira.

## Glorificiranje i uveličavanje Miloradića

Visoka pozicija i važna uloga, ka Miloradiću pripada u kulturnoj povijesti Gradišćanskih Hrvatov, počinje u prvom redu na njegovom literarnom ostvarenju, a u drugom redu na načinu, kako je Martin Meršić st. njega i njegovo stvaranje prikazao i prezentirao javnosti. Meršićev prikaz je, ali, uza to — a to je u našem razmatranju važno — i izvor *mitosa o Miloradiću*. Polazeći od te konstatacije, moramo se pitati, ča je moglo M. Meršića st. napeljati na glorificirajući i idealizirajući način prikazivanja i prezentiranja, prez toga da ga potvorimo za nečasne motive. M. Meršić st. sprohadjao je



3. zbirka 1978.

Miloradića od prvih njegovih korakov kot pjesnik, bio mu mentor i animator, ada, človik ki je, ne samo spoznao velike Miloradićeve mogućnosti i sposobnosti, nego i človika, ki ga je nagovarao da uopće *zajaše* na Pegaza, ki ga je podržavao, ki mu je pomagao. Ako se tomu doda okolnost,



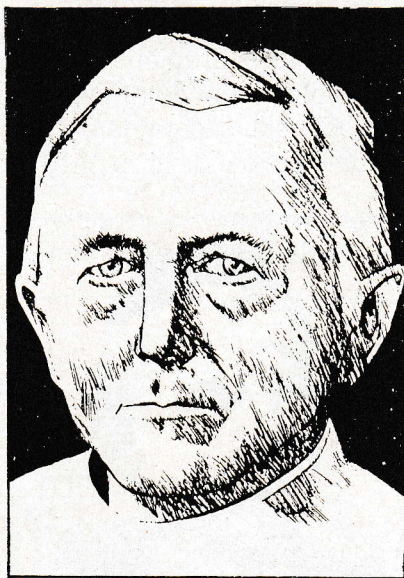
da je M. Meršić st. u to vrime valjao kot *siva eminencija* na nacionalnom, kulturnom i političkom (vjerojatno on sam to nigdar nije gledao tako: jedno od drugoga odvojeno, nego u cjelini) području, onda zaključak nije težak da je M. Meršić to svismo činio, u težnji da i Gradišćanski Hrvati dovenu svojega pjesnika—velikana.

Ne postoji, ada, dvojba da je M. Meršić st. uočio vridnost, ali i važnost Miloradićevoga stvaranja za jezik i narod. Vidio je šansu, ku su Miloradić i Miloradićeve jačke predstavljali za nacionalnu svist Gradišćanskih Hrvatov, za jačanje i afirmaciju njegovoga jezika, za pozitivne efekte na putu razbijanja kompleksa manjevridnosti naroda, ki je okružen madjarskim i nimškim oceanom. Miloradić kot kristalizaciona točka, kot osoba, okolo ke se skupljaju Gradišćanski Hrvati, Miloradićeve jačke kot bitni, jer novi, aspekt i faktor u stvaranju nacionalnoga indentiteta Gradišćanskih Hrvatov. Interes, koga su Miloradićeve jačke pobudjivale u narodu, je najbolji dokaz, da se M. Meršić st. u svojoj ocjeni nije prevario.

No, ako su Miloradićeve jačke same po sebi izazivale takov interes kod naroda, zač onda uveličavanje Miloradića, zač onda glorificiranje njegove ličnosti, njegovih ljudskih osobin? To pitanje se stavlja tim jače, ako usporidimo Meršičev prikaz Miloradića s tim kako je Miloradić sam sebe vidio, kako je sam o sebi pisao: u tom nij ni slijeda onomu *super-* ili *nadčloviku*, ki bi mogao drugim služiti kot idol.

Uzrok glorificiranja i uveličavanja — to je samo špekulacija i do sada ničim potvrđena hipoteza — leži, vjero-

jatno, u činjenici, da je umjetničko, a u prvom redu pjesničko stvaranje kod Gradišćanskih Hrvatov moralo svenek zadovoljiti i poučne, pedagoške kriterije. Umjetnost, pjesništvo imalo je jako naglašenu pedagoško-



Martin Meršić st.

poučnu stran. Pjesnik mora biti i ima biti i učitelj, prosvjetitelj naroda, a to ne samo učitelj na civilizatorski-kulturnom području, nego i na moralnom polju. Ta zahtjev na pjesnika i pjesništvo nas mora tim manje čuditi, ako stavimo u račun odlučnu ulogu, ku su u kulturnom stvaranju Gradišćanskih Hrvatov imali duhovnici i Crikva. I djelovanje na narodno-kulturnom polju mora biti podređeno dušobrižničkom stvaranju.

Pjesnik, da bi bio učitelj i odgojitelj naroda, mora biti i moralni autoritet, a to postiže jedino vlašćim moralnim integritetom. U takovom shvaćanju pjesnika dolazi do izražaja — uz put rečeno — tip starogrčkoga pjesnika—svećenika. No, za nas je bitno da iz takovoga shvaćanja pjesnika proizlazi postulat da kršćanski pjesnik u čim većoj mjeri mora udovoljiti zahtje-

vom kršćanske vjere, nje etike i morala. Čim veće su njegove etičke i moralne vrline, tim viši stupanj moralnoga autoriteta on postiže. Iz takovoga shvaćanja pjesnika moremo razumiti i nastojanje M. Meršića st. za uveličavanjem i glorificiranjem Miloradića, nastojanje da se Miloradić prikaže jednostavno, naime prenaglašavanjem njegovih vrline i prešućivanjem, odnosno bolje rečeno neizrecivanjem njegovih slabijih stran. To ne znači, da nam je M. Meršić prešutio neke velike, karakterne mane Miloradića, no u takovom prikazu nij bilo mjesta ni za *ljudske* slabosti. Rekli smo jur, da je Miloradić sam bio daleko od toga, da o sebi samomu ima samo najbolje mišljenje. Naprotiv, on si je bio svistan svojih *ljudskih* slabosti, ča dolazi do izražaja u različni njegovi jačka, a te slabosti ga činu još simpatičnijim; ta kritički odnos prema samomu sebi još ga jače približuje svojoj publiku, stavlja ga na mjesto, ko si on za sebe najjače želji: biti svoj med svojimi.

Sve u svemu, moglo bi se, ada, reći da su M. Meršića st. njegovo shvaćanje uloge pjesnika kot i njegove brige za hrvatski narod u Gradišću napeljali na glorificiranje i uveličavanje Miloradića. Takov način prikazivanja je — prez dvojbe — doprinesao popularitetu, poštovanju i visokoj poziciji, ku je Miloradić kod naroda uživao, premda su — rekli smo jur — za to najjače zaslužne njegove jačke. Sigurno je da u naše vrime takov način prikazivanja ne postiže već tako pozitivne efekte, da on, naprotiv, zapravo izaziva i provocira; to stoji ali u vezi s duhom vrimena, ki je jedno-



stavno bliži skepsi i ki je uvjeren da i u najvećem dobru mora biti trunka negativnoga.

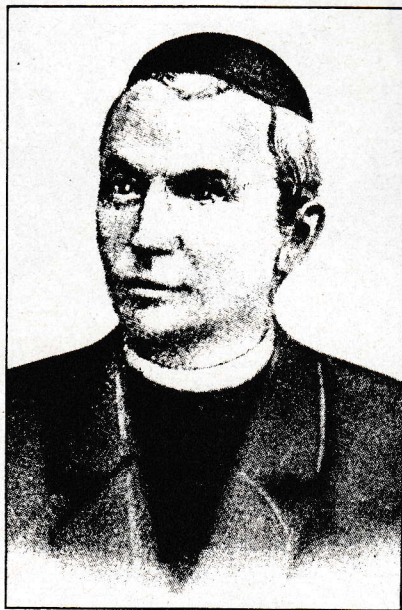
Daleko ozbiljniji je on aspekt mitosa, ki se zasniva na činjenici, da u Miloradićevi jačka ima idejov i nazorov, ki ne odgovaraju našem vremenu, ki su skandal — bar djelomično — za naše vrime. A ipak ova kritika ne odgovara, jer ona polazi od važnoga ograničenja: da su, naime, ti nazori, te ideje skandal za **naše vrime**. Ili drugačije rečeno: i za pjesnike—genije teško je u jednoj ter istoj osobi povezati pjesnički aspekt proročanstva, usmjeravanja, odganjanja svoje publike s aspektom da je pjesnik i dite i glasnik svoga vremena, dite i glasnik duha vremena. Zapravo je nemoguće ove dva aspekte do krajnje konzekvencije povezati, udovoljiti im u svakom slučaju, jer se jedan drugoga donekle isključuju, jedan drugomu na putu stoji. To između ostaloga znači da je i *proročanska* snaga pjesnika ograničena ne samo pjesnikovim subjektom, nego i objekti na ke se ona odnosi.

Prema tomu lako je sada Miloradića okrivljavati za antifeminizam, antisemitizam i antiljevičarstvo, a uopće ne pitati za situaciju, za duh vremena pod čijim uplivom je Miloradić te jačke stvorio.

Nije fer, a ne odgovara ni praksi bilo ke seriozne naučne discipline da miri, ocjenjuje ostvarenja iz prošlih vrimen pod prizmom današnjega stanja znanosti. Činjenica je človičanstvo napreduje ne samo na materijalno-naučnom sektoru, nego da postoji i razvitak odnosno napredak u idejno-duhovnom (ideja slo-

bode ima svoj razvoj kot postoji i razvoj u tehnici komunikacije, tehnici bojne *mašinerije*).

Tu činjenicu u sferi tehničko-materijalnih dostignućev človičanstva mi respektiramo, no rijetko-kada respektiramo tu činjenicu kad su u pitanju pogled na svijt, kad su u pitanju ideje. Ili drugim riječi: od Miloradića bi mi potribovali proročansku silu ča naliže položaj žene u društvu, pro-



*Miloradić u mladi ljeti*

ročanske sposobnosti da sagleda put od antisemitizma do *holocausta*, a to sve samo za to jer je pjesnik—prorok. Pri tom mi svismo ili iz neznanja isпустimo iz vida njegovu zgražanje, njegovo jaukanje na boj i na strahote boja, njegovo odbijanje boja, u kom on u prvom redu vidi rušenje i narušavanje Božjega stvaranja i reda. Kako onda to, da ga još nigdor nije proglasio za propagatora *pokreta mira*, za pacifistu. Zgražati se na boj u vrime *hurra-patriotizma* i u jăka jačiti o strahota i nevolja boja za vrime početnih uspjehov na bojnom polju, oslikati i ocrutati torzo i fiasco, ki čekaju na završetku boja pobjednike i

dobitnike: nije li i to izraz i dokaz proročanskoga aspekta Miloradićevih jačak.

Sigurno, u Miloradićevi jačka ima antifeminizma, antisemitizma i antiljevičarstva. Isto tako je sigurno, da nebi bilo teško te njegove — za nas morebit teško prihvatljive — stave objasniti i obrazložiti ukazivanjem na povjesno-društveni kontekst, u kom su oni nastali. Koliko bi to pomoglo, ostaje otvoreno. Ljudska oholija i arogancija veća i jača je nego spoznaja, da biti kasnije rođen, ponekad znači i milost. Odrći se antisemitizma poslije Auschwitzta nije zasluga, kom se moru pobojne generacije dičiti: to je jedina moguća konzekvencija. Objašnjavanje iz povjesno-društvenoga konteksta je u skladu s principi objektivne kritike. No i za takovu kritiku valja: postulat za objektivnost kritike se općenito akceptira, ne akceptira se, međjutim, da i rezultati kritike imaju pravo, da ih se objektivno primi i sasluša. Ako se, ada, potribuje otvorena diskusija o oni pogledi, o oni ideja Miloradićevoga stvaralačkoga opusa, ke su dandanas neprihvatljive, onda on ima pravo na objektivnu, konstruktivnu kritiku: uveličavanje je onda istotako krivo na mjestu kotno rušenje i njegova demontaža pod plašćem otvorene kritike uz ispuštanje bitnih i naglašavanjem nebitnih elementov njegovoga stvaranja.

Ostaje, naime, jedino: teško vjerovati da bi takova kritika dala rezultate, ki bi Miloradićevo značenje za Gradišćanske Hrvate utoliko smanjili, da bi oni *nagrizli* njegovu poziciju, a kamoli srušili.

Štefan Pavetić



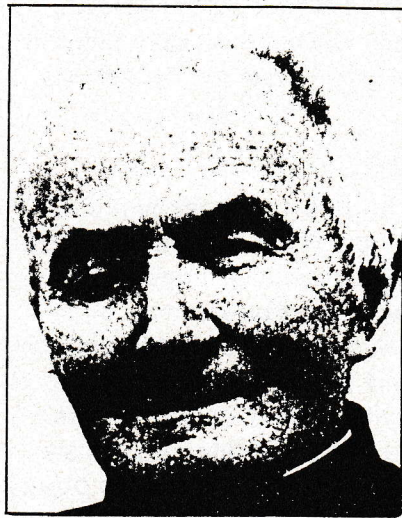
# Neke primjedbe uz Miloradićeve ,izopćene' pjesme

Prez dvojbe je Mate Meršić Miloradić naš najznačajniji pjesnik. To nam svjedoči njegov jezik, sadržaji njegovih pjesam, versifikacija, forma u koju je znao obličiti svoje misli. Zbog te sposobnosti ga nazivamo i gledamo za narodnoga učitelja. Svakako smo okolo Miloradića izgradili cijeli krug, kultus njegovoga značenja za naš kulturni život i prez brisanja ijedne pikice mu ta značaj priznavamo. Njegov značaj ne more ništa umanjivati, njegova pjesnička zvijezda je prvorazrednoga sjaja. Nažalost je njegov sjaj pokrio i neke druge značajne literate, tako djelo Ivana Blaževića, Petra Jandriševića, možda i koga drugoga. Svakako je ali — protiv svake uobičajenosti med Gradišćanskimi Hrvatima — Martin Meršić stariji, velikoborištokski farnik, sistematski i usmireno gradio na Miloradićevom idealu — po starinsku bi rekli preštimanju — možda svojem, idolu. To uporno izgradjivanje u paru s pjesničkim genijalitetom u gradišćanskohrvatskoj izražajnoj formi je zaistinu osiguralo Miloradiću ugledno mjesto u sridnjoeuropskoj književnoj kulturi. On je poznata ličnost, ne samo med Gradišćanskimi Hrvatima, nego daleko prik užih granic.

I dobro je tako!

Svakomu narodu su potribni svoji ideali, u koje se more ugledati, prez njih narod ne more živiti. Ti mitosi ne samo

svisno, podmučkome držu meštarsku gredu, tram narodnosti, narodne kulture i to prez muke, pota, po tiho, uporno, mirno i od sebe razumljivo, kot sunce ishaja i zahaja svaki dan. Pogibel-



*Miloradić u stari ljeti*

nost tih mitosev leži samo u nekorektivni, u neprominljivosti, pak pretiranju. To pretiranje more izvirati iz tihe želje ali isto tako i iz znanja, iz krive želje i krivoga znanja, možda nepotpunoga. Na ovom polju su manipulativne mogućnosti skoro neiscrpive. Možda, to se danas skoro ni ne more kazati, je Martin Meršić stariji svisno ili ne-svisno manipulirao pri izdanju *Zibrane jačke* 1933. i to tako, da je izostavio jedan priličan broj jačak, koje su se ali za vrime Miloradićevoga života po novina ili kalendari štampale. Istina, potpuno ispravno je dao naslov *Zibrane jačke*. Ignac Horvat (1956) i Nikola Benčić (1978) su se potpuno

držali Meršićeve linije, ako-prem je u izdanju 1978. najveći broj pjesam. Argumentacija ljudi, Hrvatskoga štamparskoga društva je bila, ne treba prik mjere spačiti štjelje. Zadnja kapljica na litici ove argumentacije je bila od Jun Brode, ka ni bila pripravnica prevesti u nimški jezik Miloradićeve pjesme s argumentacijom, da je on bio strašan antisemit, antifeminist, a mi smo se zapravo pitali: ča bi rekla bila ona, ako bi poznavala bila cijeli materijal. Skoro po izdanju Miloradićevih *Jačak* 1978. se javi Hrvatski akademski klub u *Novom glasu* i kritikom: zač se nisu stavile sve pjesme u izdanje, to bi bila zadnja prilika za to.

Već onda se je moralo postaviti pitanje: a zač ne? Kako-vim pravom moremo mi neke pjesme izostavljati a druge svrstati u izdanje, kako se slaže cenzura s poštivanjem ljudske dostojanstvenosti i slobode izražavanja? Miloradić si je morao kot pisanja tih „izopćenih“ pjesam ča misliti. Nije li možda bolje, za upoznavanje cjelokupnoga djela jednoga stvaraoča poznavati vas materijal? I tako smo se mučili, sve do danas, kada se je *Novi glas* odlučio smijelim korakom za publikaciju. No da, izgleda, sada ćemo se morati oprostiti od nekih dosadašnjih misli o Miloradiću, morat ćemo korigirati stvorenu ikonu. Pitanje je, ča nam je važnije: zamišljena ikona ili stvaran človik, pjes-



nik od mesa i krvi sa svojim uzbudjenji, jakosti, slabosti i vrlinama, u svojoj človičjoj veličini i vrlini?

Odlučili smo se za istinitijega, nijansiranoga pjesnika Miloradića, za pjesničke bliske, iskrice o žakljivi tema, za škure sinje s teškimi vihri, za šatiranje pjesničkoga stvaranja onoga pjesnika, koga toliko volimo.

Za mene — a ovdje morem govoriti samo za sebe — je timi crtami on dostao ljudsku toplinu, okus naše zemlje, duhu našega sela, tupo plavelilo našega podneblja. U ti ljudski slabosti, ke je znao izraziti zvučnim jedrenim gradišćanskohrvatskim jezikom, postane Miloradić naš, akoprem se mi u mnogi pogledi i izlaganji ne slažemo s njegovimi nazori.

## Židovi

Najočividljivija tabu strana njegovoga pjesništva je **antisemitizam**. Ne bi bilo ni malo pravično braniti njega i izgovoriti se na duh vrimenta. Povijesna istraživanja nam kanu pokazati da je novovrimenski antisemitizam austrijskoga porijekla. Bilo bi to jako jednostavno, kulturnopolitički strašno lakocijeno samo na ta način tumačiti tu pojavu.

Poznato je siromaštvo naše krajine u prvoj polovici 20. stoljeća. U tom siromaštvu su židovske familije vladale malom kupo-prodajom, a isto tako i davanjem zajma, kredita na malo. Miloradić sam, posredno ili neposredno dojde s takovimi gospodarstvenimi strukturami u dodir, takovi doživljaji su u njem pojačali samo preko odgoja zacipljeni antisemitizam. On cijelu gospodarstvenu i političku mizeru svodi na židovski uticaj. Ali zizma nerazumljivo

je, ča Miloradić nije mogao dokučiti, dokonjati svojom oštrom logikom, kamo pelja tako slipi antisemitizam, mržnja, pak tako pogibelno je podžigati mržnju u široki narodni sloji. Osvidochen sam — to je ali danas lako napisati — Miloradić bi bio za vrime Drugoga svitskoga boja prvi odsudio, protestirao protiv nečlovičjega antisemitizma, protiv praktičnoga ostvarenja „endlösunge“.

Takove pjesme su mu *Mojše—Mauše, U Parizu na sinodi* ali i 3. dio u *Sin zgubljen i najden*, kot i ke druge kitice i rečenice, ke pažljivi štitelj lako more prepoznati.

## Teokracija

Druga skupina takovih pjesam se bavi tkzv. **teokracijom**. „Teokracija“ znači vladanje Božje, državna forma, u koj vlada svećenstvo. Miloradić nije mislio u svoje vrime na svitsku vlast, nego u prvom redu na crikvenu. Već dosta zaran, u *Betlehenskom pripečenju* moremo prepoznati, koliko ga je zanimala, žakljala ta tematika. Za vrime boja se je pak čaša napunila, u pitanju je bio odnos prema dijecezanskom biškupu, koliko je dužan poslušnosti biškupu? Poznato je da Crikva u pitanju poslušnosti nije poznavala pardona, a u ugarskom društvenom uređenju je razlika izmedju biškupa i farnika, farnika i vjerenika-laika bila strašno velika. Za vrime Prvoga svitskoga boja se je Miloradić u pitanju bermanja suprotstavio svojemu biškupu, a to pak i zaoštri i nategne odnos prema dijecezanskoj hirarhiji. U ovom vrimenu je nastala jačka *Abrahamov vrtljac* u *Teti Kati* i neobjelodanjeni ciklusi *Prestružnjaki* i *Carmen saeculare* kot i izgubljena

*Tragedija Božja*. Ovu zadnju su štali Ivan Blažević, Jandre Prikosović, Martin Meršić stariji, Ivan Mušković i Lovre Fabianković, ki piše u pismu od 7. marca 1962. „Našao sam (naime na farofu u Kemlji) jedan rukopis pod naslovom *Tragedija Božja*. Ova se kod direktora Prikosovicha izgubila.“

## Sovjetska republika

Na treto mjesto Miloradićeve pjesničke pobune moremo porediti ugarsku **Sovjetsku republiku** ljeta 1919. Ona je dalekosežno preminila žitak u selu, a tim i odnos jednoga određenoga siromaškoga sloja naroda prema svećenstvu i bogatušem. On u toj „Sovjetskoj republici“ vidi neprijatelja broj jedan za ljudsko društvo, u kom se huskaju ljudi, zavadi otac sa sinom, mati s kćerom, farnik s učiteljem. Zapravo je to društvena forma, u koj se za Miloradića nepravda pretvori u pravicu, poštenost u ljudsku podlost i zločest, kade se rušu kršćanske osnove države. To je vrime, u kom se ponovno počnu proganjati svećeniki, fizički i demagogijom, u kom vrimenu izgubi Miloradić svojega duhovnoga brata Antuna Semelikera, fileškoga farnika, vrime u kom vlada strah i nered. Uzrok za Miloradićeve pobunu, mržnju je konkretna historična stvarnost Béle Kuna, jednoga Enzenbrudera, Váradyja. Tako se zatvara to vrzino kolo Židovi—Sovjetska republika. Ovde moremo naslučivati i najdiblje korene za njegovu vjerenjačnu borbu protiv teokracije. Za njega je čisto logično, da su i crikveni poglavari, u prvom redu krez to da na Ugri nisu bili spremni



provesti agrarnu reformu med nepreglednim brojem ugarskih siromahov prouzročili, provocirali „sovjetsku uzbunu“ i viliki broj agrarnih proletarova, ki su skloni marksističnim—lenjinističkim tezama kot pčele medu. Tako se stvorila poslijeborna društvenopolitička klima, ka je već spodobna kaosnom neredu, nego sredjenoj državnoj formi. I Crikva bi, po Miloradiću, morala bila imati dovoljno snage i mogućnosti uticati na razvitak. Iz toga slijedi jednom odredjenom logikom zamiranje nauki i naučenjakom, znanosti i znanstvenikom. Crikva je bila krilo elitarne grupe društva, sveučilišnoga i teološkoga znanja, ko osposobljuje na logičnu analizu, a ta velika snaga znanja „scientiae“ se nij ishasnovala, nego već: ona se zanemarila, uprospastila je. To su koreni Miloradićevoga jada, pobune, grčevitoga kričanja, njegove „šege nore“.

## Antifeminizam

Morali bi svakako spomenuti njegove dosta konzervativne pjesničke teze o **ženskom glasovanju, ženskoj modi, mjestu žene u ljudskom društvu, razlaganju človičjega seksualiteta**. Sve to paše točno u red svita predkonciliskoga vrimenta. U jednom pogledu se ali izgleda ni malo nije preminilo, a to je mjesto i značenje majke u obitelji. Nikakva emancipacija nije mogla srušiti bitne sadržaje o centralnom mjestu majke u porodici. Tako se sada vidi, u istraživanju oko Miloradića i njegovoga djela je cijela predica nerješene teme. Ovaj broj *Novoga glasa* neka ne bude početak nove vade, razdvajanja. Arena o Miloradiću je dost široka za sva-

koga ki se ozbiljno kani baviti njegovim poslom i njegovom poštom. Činjenice se ne moraju tajati, stvarnosti se moraju na znanje zeti i onda ako nam ne pašu čisto u naš kram. Nij np. istraženo njegovo znanstveno djelovanje, koliko je ono vridno? Kakovo je njegovo vjersko znanje i koliko važi njegovo zvanje? Kakove su osnove njegovoga *Katekizmuša*, koga je on napisao. Kade su njegova opširna djela o gramatici? . . . Kako je pisao svoje kritike? Ča velu njegova pisma? . . . Kakov mu je bio odnos k roditeljem i braći? . . . Problem nad problem oko njega i njegovoga djelovanja.

## Jezik

Možda da dvi-tri riči velimo o njegovom **jeziku**. Bez dvojbe on nij pisao frakanavski, niti kemljanski. Imao je bogato, prebogato jezično znanje i je dobro poznavao strukturu jezika. Pisao je za narod uzdignutim, zbrušanim gradišćanskohrvatskim jezikom, koga je stvarao i tako meštarski upotripljavao, da su svi dostali utisak njegovoga jezičnoga vlasništva. Najvidljivije promjene u ovom izdanju su: 1) svi, vsa, vse se piše svi, sva, sve, 2) zastupanje a) „jat“—a tielo—tijelo, ciel—cjel, zriel—zrel, brieg—brijeg, cvieće—cvijeće i b) nazalno e: ziet od zeti, ried od red, glied od gledati, sviet od svet, mieso od meso, piet od pet itd. Svakako smo pokušavali očuvati originalan Miloradićev pravopis, koliko je to bilo moguće. Razumljivo je da je Miloradić u svojem leksičkom bogatstvu upotripljavao riči iz starogrčkoga, latinskoga, nimškoga, ugarskoga i drugih jezika.

Nikola Benčić



# Prestružnjaki

Mate Meršić Miloradić je za kalendar 1927. (Kalendar sv. Mihovila) napisao pjesnički ciklus *Prestružnjaki* i *Carmen saeculare*, ki ciklusi se iz raznovrsnih razlogova onda nisu štampali. U *Zibrani Jačka* 1978. su se neke jačke uvrstile (Stružnjak 342, Elegija 107, Odiseja 47, Čutljivcu 352, Na god 106, Marici 72, Ugljen 342, Os i kolo 94 i Prst božji 108). Od sebe razumljivo da se te pjesme nećedu uvrstiti u ovaj broj NG, zvana br. 22. *Os i kolo* i br. 23. *Prst božji* iz ciklusa *Carmen saeculare*, jer smo mišljenja da se ta jedinstveno zjačen ciklus ne more raskinuti. Karakteristični su naslovi. „Prestružnjaki“ je rič iz užega rječnika s pečenjem kruha. Po zamisenju testa za kruh je na dnu korita ostalo pikano testo, ko se je žlicom ili malom lopaticom postrugalo i načinjilo od njega mali, slasni krušič, paljuk ili pak se je osušilo za slijedeće pečenje kruha, kad se je upotripljilo za kvas. Miloradić je u dvi smisli nazvao ta ciklusi tako: a) postruženi, slasni ostatki, b) kvas za budući kruh. Drugi ciklus *Carmen saeculare* znači svitske jačke, čaranje, proročanstvo. Ovaj ciklus sadržava 24 jačke, njega donášamo u potpunosti. Prepisao je i tako spasio od propasti ove jačke pajngrtski učitelj Anton Biricz. Danas poznamo i original u Miloradićevom rukopisu.



## Krpa

Na notu: *Pini-pini-piničice,*  
Za koga vas dajem? . . .

Stvar se buca i odganja  
Svitu pred očima,  
Nima svisti nit spoznanja,  
Zato srama nima.

S razumom bi stvar postala  
Najtužnije biće,  
Sramom bi se sramovala,  
Ušla bi med kiće.

S lišća bi si pratež splela,  
Znajte stanovito!  
Teplu, gustu kot s flanela,  
A ne rijetko sito!

Merist bi si kupio hlače,  
A prasica halju . . . ,  
Nove muke za krajače,  
Novi trud za švalju.

Suprotivno su činili  
S Hiparhijom<sup>1</sup> Krales<sup>2</sup>;  
S razumom su blago bili,  
Nač je blagu pratež?

Kad človiu razum sviti,  
Tijelo si pokriva,  
Zna, da slave nij va r-ti,  
Zna, ča gaju čriva.

Glej si tijelo, muž i žena,  
Ča su tvoji čari?  
Budi Paris<sup>3</sup> i Helena<sup>4</sup>,  
Smrad si kot su stvari!

Jedno kažeš, drugo skrivaš,  
Kaži sve prez plota,  
Ča otkrivaš, ča umivaš,  
Smrad je i gnjilota!

Nek divljak ter dite nima  
Sramežljive čuti!  
Uzrok imaš pred očima:  
Razum ih ne puti.

Čudimo se, ki smo stari,  
Spačljivoj kulturi,  
Med gospami smrad se kviri  
S razumom na sturi<sup>5</sup>.

Kad je naša mladost plula,  
Gledali smo cice,  
Gola stegna čar do zdjula  
Bondje ciganice.

Strat vidimo po ulica  
Gospice prez srama,  
Gole kot je mlada ptica . . . ,  
A uza nje mama!

Va prateži ka ne skriva,  
Nego kaže tijelo,  
Speklo bi se va kopriva  
Zgora, zdola, cijelo!

Amerika svoje grle (girl)  
Gole k nam pošilja:  
Noge su im tuste, vrle,  
Bravom se umilja.

Kad su muž i prčeviti,  
Kot smrdljivi bravi,  
Zač će žena lijena biti?  
S r-ćum je pozdravi.

Muž je krivac, a ne ona,  
Muž se njoj podaje!  
Zmuti žena Salamona<sup>6</sup>  
S prave kolovaje!

Kokoš spozna moć petelja . . . ,  
Skuca muž va strahi!  
Žena ga za gaćnjak pelja,  
Kot medvida Vlahe.

Cvijet naroda, o mladina!  
Nač te sada gonu?  
Njega — hop! — za harlekina<sup>7</sup>,  
Nju za kundru donnu<sup>8</sup>!

Kad bi moja oštra majka  
Strat va žitku bili,  
Njoj bi rekli: Svim šohajka  
Gine na gomili!

Tvoja jačka, mi velite,  
Smrad i blato črpa!  
Odgovaram, dopustite:  
Smradu smrad je krpa!—

<sup>1</sup> Hiparh (Hipparchus), sin atenskoga tirana Peisistratosa. Umoren 514. pr. Kr.

<sup>2</sup> Krales — Hiparhova ljubavnica

<sup>3</sup> Paris — sin trojanskoga kralja Priamusa

<sup>4</sup> Helena — Menelajeva žena zbog koje se počeo po predaji trojanski boj.

<sup>5</sup> stura — zdila

<sup>6</sup> Salamon — židovski kralj Salamon (972 — 932 p. Kr), nasljednik Davidov.

<sup>7</sup> harlekin, iz francuskoga arlequin — Harlekinada — igra, šala Harlekina, nimški Hanswurst, Hanswursterei, grad.-hrv. — hopajtaš

<sup>8</sup> kundra donna — bludnička žena, bludnica



## SHS<sup>1</sup>

„Hej, Slovane —“ Čit! ne krič,  
Ar mi uhu škodi!  
Tvoj Slovan<sup>2</sup> je pečović,  
Nigdor med narodi.

Tvoj Slovan nek rušit zna,  
Zmudrit? stvorit? Ništa!  
Vjera mu je zginula,  
Strat je nihilista!

Mlada Jugoslavija!  
Tebe grdi šćrba!  
Šćrba ti je Srbija,  
Prazna duša Srba!

Svinje gaji, to je sve,  
Stan mu je va hlivi!  
K njemu putnik s Anglije  
Koraka ne krivi!

Putnik najde širom slijed,  
Slijed od Ideala,  
Srpska trapi nos i gled,  
Srbija je štala!

Rodno polje ča rodi?  
Trnje i halugu!  
Razuma i volje nij  
K motinki i plugu!

Sama jedna je pri tom  
Srića uz nesriće:  
Srpska nij za Žida dom,  
Svinja ga odriće.

Mudru glavu pitajte,  
Prijatelja mi Petra<sup>3</sup>  
Ki je gledal sam to sve  
On ne mlati vjetra!

Čul sam rič još zamlada  
Prijatelja Ivana<sup>4</sup>  
Srbija je kloaka  
Juga i Balkana!

Va kupeli, davni čas,  
— Radegund<sup>5</sup> je ime —  
Se godaše; još danas  
Mrski čin, boli me!

Vidio sam, jur star i sijed,  
Srbe va kaputi;  
Zeli su me upamet  
Staroga va kutti.

Srcem sam si zaželjio  
Razgovor im čuti,  
Zbog jezika čut hotio  
Srbe va kaputi.

Sjeli su va pavilon  
Harte si diliti,  
Čut im more ov i on  
Razgovor očiti.

Blizu biše drvored,  
Šećem se po stazi,  
Okom gledam širom cvijet,  
Uho k Srbom pazi.

Počeli su razgovor,  
Groznu svinjariju!  
Zač? A zato, da na dvor  
Mene otpudiju!- - -

Srbu mora bit Hrvat  
I Sloven pokoran!  
Srb im gnjavi-davi vrat! . . .  
Stoj, ar zdahnut (spljunut) moram!

Srb je Aga<sup>6</sup>, a Hrvat  
I Sloven su raja<sup>7</sup>!  
Na Bugare riga jad! . . .  
S tim se rod ne spaja!

Damjanich<sup>8</sup> želio je njim  
— Poznate ga bliže? —  
Vrat jedan jedini svim,  
Da im ga prerize!

Hurra! Eljen<sup>9</sup>! Hoch! Nazdrav!  
Gajev<sup>10</sup> antipoda!  
Med svinjari nadsvinjar,  
Vridni sin naroda!

Mlada Jugoslavija!  
Zbavi se od šćrbe!  
Hvalit će te svit i ja:  
**Uči djelat Srbe!—**

<sup>1</sup> SHS — Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (1918 —1929)

<sup>2</sup> Slovan — Sloven, Slaven — naziv za ukupnost slavenskih narodov

<sup>3</sup> Petar Jandrišević (1879 — 1938) je za vrime Prvoga svitskoga boja bio vojni kapelan u Srbiji i Sandžaku

<sup>4</sup> Ivan Mušković (1848 — 1930), židanski farnik

<sup>5</sup> Radegund — odmarališće

<sup>6</sup> Aga — nekada oficirski čin janičarov, danas gospodin

<sup>7</sup> raja — siromaški narod

<sup>8</sup> Damjanich Janos (1804 — 1849), general ugarske revolucionarne vojske 1848., srpskoga porijekla

<sup>9</sup> eljen — živio

<sup>10</sup> Ljudevit Gaj (1809 — 1872), peljač hrvatskoga narodnoga preporoda



# Carmen saeculare to je Spominki

## 1. Žeg<sup>1</sup>

Prijatelji me žaluju,  
Neprijatelji mraziju:  
„Ti svadljivi fanatik!  
Tvrdohlavi heretik!

Zač despotu dražiš jad?  
Lako će ti zlomit vrat!  
Takov je na svitu tek . . . ,  
Si osal? va uhi žeg?

Don Quihote<sup>2</sup> kaniš bit?  
Kot Savonarola<sup>3</sup> cvrit?  
Kot Jordano Bruno-a<sup>4</sup>?  
Ne znaš za anathema<sup>5</sup>?

Kot su drugi, bud i ti!  
Zapri oči, žmi i spi!  
Svaki mora nosit ham,  
Češ ga ti raskinut sam?“

Odgovorit ću im strat,  
Carmen saeculare<sup>6</sup> tkat,  
Aleph<sup>7</sup>, Van<sup>8</sup> i Jod<sup>9</sup> i Heth<sup>10</sup> . . . ,  
Kot mi dojde napamet!—

<sup>1</sup> žeg — žeravka

<sup>2</sup> Don Quihote — glavno lice istoimenoga Cervante-  
sovoga romana

<sup>3</sup> Savonarola Girolamo (1452 — 1498), talijanski  
prodikač, požgan u Florencu.

<sup>4</sup> Giordano Bruno (1548 — 1600), talijanski filozof,  
dominikanac, požgan zbog krivovjerstva

<sup>5</sup> anathema — izopćenje iz crkve

<sup>6</sup> carmen saeculare — svitske jačke

<sup>7</sup> Aleph — početno slovo židovske abecede

<sup>8</sup> Van — možda „turski“;

Van je bio grad u Anatoliji

<sup>9</sup> Jod — možda „jot“ — „i“ u grčkom, zbog male forme  
znači malenkost

<sup>10</sup> Heth — hetiti, u hetitskom, t. j. klinastom pismu

## 2. Na nož!

Pedeset i već je ljet,  
Ča se trudim, strat jur sijed,  
Znat, da znam, ča pravo znam,  
Ne se norit dat ričam.

Ne se norit dat volom,  
Ki su voli uz diplom;  
Njev kitajski<sup>1</sup> doktorat  
Razumu zakreni vrat!

Razumu, a s razumom  
Gine sve na lim i lom:  
Plemenitost, pravičnost,  
Prava vjera, poštenost.

Vojujem se kot na nož,  
Ne za šiling, ne za groš,  
Neg za Pravo kad je znam,  
Budem bar med svimi sam!

Heros<sup>2</sup> je, ne fanatik,  
Ki si skinut da jezik,  
Prlje neg bi zatajal  
Vječni Zakon, Ideal!

Fanatik je Don Quihot,  
Fanatik je Idiot,  
Ki gori za jalov jal,  
Za Idol, ne Ideal!

<sup>1</sup> kitajski — kineski

<sup>2</sup> Heros — heroj, junak, vitez, polubog



### 3. Zlato

Zlatomašnik? zlati god?  
Ne zna zlata moj život!  
To si zgrna theokrat<sup>1</sup>,  
Za oltari sranjen tat.

Slipi ljudi meću dar  
Zmaju Balu<sup>2</sup> na oltar,  
Za oltar se sranja vrag . . . ,  
Danijel<sup>3</sup> rasviti mrak!

Istina je, moram reć,  
Pukne jad va meni već,  
Neg dosiže moj korbač  
Vam do hrpta i do hlač!

Vidite, da potentat<sup>4</sup>  
Nam va jarme tiče vrat,  
Vindar vam ne puca jad,  
Ar ste svaki diplomat.

Zlato, časti i ornat  
Razdiljuje potentat<sup>4</sup>. . . ,  
Čit! za kušti i trepet  
More dojt i na me red!

Vaš hlepljivi žep i drob  
Su mi krivi, da sam rob,  
Rob po tijeli, ar si duh  
Zna obranit slobodu!

Jačka mi ne jeca: bec!  
Nit skaklja kot plahi zec,  
Nit krnjauče kot Hiob<sup>5</sup>:  
Mahne, švizne, udri — čop!

Neg zbog toga, ne zbog pliv,  
Bil sam i ću bit svadljiv,  
Nikad kot probabilist  
Spajat s vragom kompromis!

Mnogo-, mnogo-, mnogokrat  
Trapi mene bol i jad,  
Kad obrnem gled najzad;  
Ča smo, kad je razum mlad!

Ravno zato ne željim,  
Da me hvalu s tim i tim! . . .  
Ako mi je dobar čin,  
Hvaljen budi Gospodin!

Ravno zato, kad sam star,  
Ter spoznavam blud i kvar,  
Prez sapuna hoću brit  
Sebe, druge, cijeli svit!—

### 4. Znanje

Bog je — čujem s vaši pluć —  
Sveznajuć i svemoguć;  
Ada mora znat i dat  
Znanje, a ne slip diktat.

Vječni Zakon mi veli:  
Vjoran budi Istini!  
Istina je to ča znam,  
Ja i ti i svaki sam!

Duh sadašnji, učni svit,  
Znat želji i razumit!  
Ki mu krati takov tron,  
Ta je ohol, a ne on!

Iz visokih škol, Tomaš<sup>7</sup>  
Gonu Sveti Fakultas!  
Kamo gledaš krug o krug,  
Već ne broji tvoj nauk!

Sam jedini theokrat  
Bi ga nam ponovit rad;  
Ali vam je trud zaman,  
Jezuit, Dominikan!

Mednarodni glej Tanač<sup>8</sup>,  
Vidiš Papu? Ne! a zač?  
Odgovorit te je sram . . . ,  
Wilson<sup>9</sup> svitu da program!

Kadegod još dite smi  
Čut va školi, ča je grih;  
Kad je veće, šte roman,  
Katekizmuš, coki van!

A odraslim zna li pop  
Dat nauk za novu dob?  
Soci mu se dan danas  
Nek lezgeće va obraz!—

<sup>1</sup> theokrat — ki je za teokraciju

<sup>2</sup> Bal, Baal — bog Kanaancev, bolvan

<sup>3</sup> Danijel — prorok u 6. st. pr. Kr.; za vrime perzijskoga kralja Kyrosa oko 539. „Danijelova borba protiv bolvana Bal“

<sup>4</sup> potentat — ki ima vlast

<sup>5</sup> Hiob — Job, trpnik

<sup>6</sup> probabilis — valjan, vjerovatan, za pozdravit

<sup>7</sup> Tomaš — Tomaš Akvinski

<sup>8</sup> Mednarodni Tanač — der Völkerbund, Savez narodov

<sup>9</sup> Wilson — Woodrow Wilson, predsjednik Sjedinjenih Američkih Držav (1913 — 1921)



## 5. Dogmatizam

Tvoja Šuma<sup>1</sup>, Akvinaš,  
Smih je svitu dan denas!  
Čudnovito gradit znaš  
Theokratsku moć i laž!

Dogmatizam je diktat,  
K znanju meni tudja gat<sup>2</sup>!  
Ki ju stavi, bi me rad  
Učit vjeru, a ne znat!

Ne znamo ga on i ja,  
Sveznajući Bog je zna,  
Bog, veli, mu oblast da,  
Spet me pod anathema!

Vladat kaniš? Gasit znaj  
Svitu razum, bit ćeš zmaj,  
Bit ćeš Dagon<sup>3</sup>, bit Moloh<sup>4</sup> . . . ,  
Žrkaj slipce okolo!—

„Spoznat ćete Istinu,  
Najti ćete Slobodu!“  
Kad je ne znam, sluga sam  
Bogu? Ne! a komu? Vam!—

## 6. Plat-n-o

Ča učiše Sokrates<sup>1</sup>,  
Plato<sup>2</sup>, Aristoteles<sup>3</sup>  
Je poganski mrak i blud,  
K znanju, žitku krivi put!

Va ti mrak i va ti blud,  
Kot va plašč i nor kaput  
Su oblikli do denas  
Fratrri evandjelski glas!

Ča su stari doktori,  
Augustin<sup>4</sup> i drugi svi  
Spleli, to je — vam velim —  
Aleksandrijanski dim!

Onde j' počel Philo<sup>5</sup> žid  
Pismu noru pratež šit!  
S tropuši je preoblič  
Va ornat iz starih vrić!

Ar je počel rimski svit  
Jur bolvane kraj pudit,  
Počela je trizna ćut  
Svitit va poganski blud!

Ča će bit? Kadi je spas?  
Turči učne zbludni čas  
Evandjelsku rič porad  
Na Platonsko platno tkat!

To denas već ne valja!  
Duh sadašnji si ne da  
S tropuši zaslipit vid! . .  
Istinu mu znaj otkrit!—

<sup>1</sup> Šuma — „Summa theologica“ glavno djelo Tomaša Akvinskoga

<sup>2</sup> gat — brana, zapr, zapreka

<sup>3</sup> Dagon — božanstvo južnih semitov u Ugaritu

<sup>4</sup> Moloh — starosemitsko božanstvo, komu su ljude žrtvovali. Simbol za bezgraničnu silu.

<sup>1</sup> Sokrates (469 — 399 pr. Kr.), atenski filozof

<sup>2</sup> Plato (427 — 347 pr. Kr.), atenski filozof

<sup>3</sup> Aristoteles od Stageire (383 — 322 pr. Kr.), grčki filozof

<sup>4</sup> Augustin (354 — 430), crkveni otac, filozof

<sup>5</sup> Philo Aleksandrijski (13 pr. Kr. — 50 po Kr.), židovski filozof



## 7. Vječni Zakon

Nietzsche<sup>1</sup>, nori fanatik!  
Prčiš se kot nadčlovik  
Zvrhu dobra, zvrhu zla,  
Sebi sam si Jehova<sup>2</sup>!

Nima Pravde, ča činiš?  
Sve ča zmagaš, to i smiš?  
Če na tvoju zapovid  
Trikrat tri četire bit?

Vječni Zakon svim je dan,  
Znaj ga, bit češ slobodan!  
Njemu smo podložni svi,  
Car i papa, ja i ti!

Ja i ti, a još i Bog!  
Vlašći duh je svim svidok!  
Žide goni kraj od zla  
Nek od bliska — triska strah —.

Je li komu sveti Bog  
Daje drugi dekalog?<sup>3</sup>  
Smiš va božje ime krast?  
Meni grih, a tebi čast?

Nit si sluga, nit gospon,  
Ar človik je ov i on!  
Tomu duhu sliši tron,  
Ki je već, neg ov i on!

Nij me strah, kad jezuit  
Plaši: anathema sit<sup>4</sup>!  
To je onda bila moć,  
Kad je razum krila noć!—

## 8. Kodeks

Sprežu Kodeks<sup>1</sup> i Moral  
Na dvoplužni tribunal!  
Po Moralu grozni čin  
Kodeks tke na hermelin!

To je šmrk, veli Moral,  
Kodeksu je: Kardinal!  
Po Moralu kalafat<sup>2</sup>  
Kodeksu opat, prelat! . .

Kako mnogi još kot šmrk  
Zlize gori čar na brk,  
Prem je glava mak-šupljak! . .  
Bog to redi? a ne vrag?

Bog to redi, da despot<sup>3</sup>  
Steza-trza moj život?  
Da mi kaže put bedak? . . .  
Bog to redi? a ne vrag?

S Kodeksom mi theokrat  
Smi nalagat trud uz glad,  
Kratit vodu, kruh i zrak! . . .  
Bog to redi? a ne vrag?—

<sup>1</sup> Nietzsche Friedrich (1844 — 1900) nimški filozof, nihilista

<sup>2</sup> Jehova — Jahwe, židovsko ime Boga

<sup>3</sup> Dekalog — Desetere Božje zapovidi

<sup>4</sup> anathema sit — neka bude proklet

<sup>1</sup> kodeks — zbirka propisov, zakonov

<sup>2</sup> kalafat — prosti djelač, prostak

<sup>3</sup> despot — silnik, diktator



9. Licet<sup>1</sup>—smim

Najde se po svitu prec,  
Kim je vjera trg i hec!  
Neg da mnogi znadu skrit  
Satana za svetu zid!

Njevo Licet krov je njim:  
„Kako Boga ljubiti smim?“  
Redovnikom zvršenost,  
Od mene je „Manje“ dost!

To „iz svega srca“ nij,  
„Manje“, to je ovde grih!  
Grih je ovde „sridnja“ zid,  
Ku je stavil Stagirit<sup>2</sup>!

Ruka, noga, oko, znaj,  
S „Manjim“ se ne skine kraj,  
Kad ti pači, zajt va raj!  
Svim je vrh neg: naj i naj!

Križ, za kim zasidje vrag!  
Kako si va laži jak!  
Znaš polag potripčine  
Sklopit skupa Da i Ne!—

Svakomu je zapovid  
Kot nek zmaga, svršen bit!  
„Licet“ krene put kot rak! . . .  
Bog to redi? a ne vrag?—

10. Jozua<sup>1</sup>

Uz vojničku krvnu sprav  
Staše biškup gologlav,  
Poškropiše pukšu, top . . .  
Neka zgodí svaku dob!

Blagoslovi bajonet,  
Zaoštri ga govor svet,  
Prosi Boga „Pater nost<sup>2</sup> . . .“  
Da pomaže ljude bost!

Znal je to i Jože žid:  
„Još je živ Amalekit<sup>3</sup>?! . . .  
Tucte, sictel! Sunce, stoj!  
Da pogine svaki goj<sup>4</sup>!“

Bog im sviti! Noć je dan,  
Da ne ujde nijedan! . . .  
Ti to nisi, Bože moj!  
To je Satan, Vrag, Pozoj<sup>5</sup>!

Ti su trimi va jednom!  
Va človiku im je dom,  
Kad zadružne žena, muž,  
Vječni Zakon va kaljuž!

Kad je bliskal-triskal štuk,  
Rušil se uz druga drug,  
Kričali su herosi:  
Bog, kadi si, ako si?!

Bog je, živ je, Bog ne spi!  
Vrime njemu mjera nij!  
Vječni Zakon mu je smir . . . ,  
Nij na zemlji naš kvartir!—

<sup>1</sup> licet — dopušta se, smi se

<sup>2</sup> Stagirit — Aristoteles je rodom iz Stagire u Makedoniji

<sup>1</sup> Jozua — Josua, nasljednik Mojzešev

<sup>2</sup> Paternost — Oče naš . . .

<sup>3</sup> Amalekit — Amalek je unuk Ežauja

<sup>4</sup> goj — goi, pogrdno ime za nežidove, nevjernik, nežidov

<sup>5</sup> pozoj — zmaj



## 11. Učitelji

Ki profesor kani bit,  
Spoznat mora viši svit,  
Znat zrelikom oštrit vid,  
Učit, kim je duh razvit.

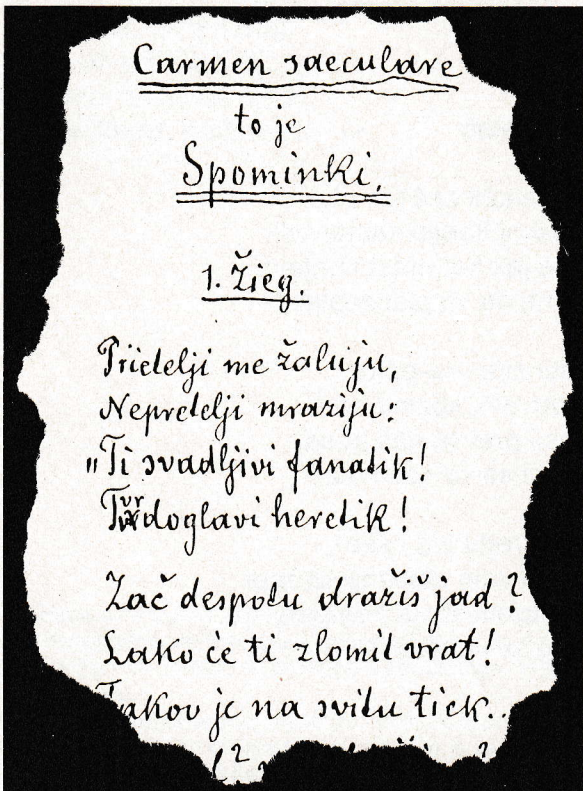
Dici, koj još spava duh,  
Zna učitelj drobit kruh.  
A ditešču mlika da  
Majka ili dojkinja.

Svaki svoje razumi!  
Draži nas na jad i smih,  
Ki bi rad učitelja  
Slat, da bude dalija<sup>1</sup>.

Ki bi rad profesora  
Stavit za učitelja,  
Da s jezikom razbere  
Milim-malim a-be-ce.

Gdo će trošit na to več,  
Ča za manje more steć?  
Gdo prostrit za praščiče  
Svilnu stelju, kanape?

Gdo će gradit kokošam  
Kokošinjak kot je hram?  
Inžilira gdo će zvat  
Skrajat čizme i potplat?—



<sup>1</sup> dalija — junak, vitez

## 12. Sovjet<sup>1</sup>

Lenin<sup>2</sup>, Trozki<sup>3</sup>! vaš „sovjet“  
Gori-doli grna red!  
A med tim, kot parazit,  
Plinji Rusa hudi žid!

Razum, učnja, ne „sovjet“  
Skroji službi pravi red!  
Česa ne znaš, mir mu daj,  
Ter se va nje ne pačaj!

Dobra volja nij još dost,  
Sliši k njoj i sposobnost!  
Dobra volja, hvalim ju,  
Glad je stoprv, a ne kruh!

Nač si mlad, uz trud i pot,  
Se pripravil na život,  
Strat, kad ti se sviti pliš,  
Djelaj to, ča razumiš!

A ne glej na viši red!  
Viši red je fuzak led!  
Službu išči, a ne čast . . .  
Ki se fuza, će upast!

Pojedinim glas je dan:  
Basso, tenor, alt, sopran;  
Bass se prči na sopran?  
Takov bass je šarlatan!—

<sup>1</sup> sovjet — savjet, tanač, vijeće

<sup>2</sup> Vladimir Iljič Lenjin Uljanov (1870 — 1924), peljač Velike ruske revolucije 1917. ljeta.

<sup>3</sup> Leo D. Trozki, Bronstein (1879 — 1940), najznamenitija ličnost uz Lenjina



### 13. Gospoda

Pravi mudri svi velu:  
Gospodi je Bog trbuh,  
Nora cifra, oholost! . . .  
Svidočanstva najt' češ dost.

Od djelača moreš čut:  
Gospoda, ti obli gut!  
Zbrajaš kupe panganut,  
Za ko djelo? za ki trud?

Prestat mora ta sajam!  
Zaslipit se već ne dam!  
Nit napreć kot konj va ham . . . ,  
Sebi djelam, a ne vam!

Ja se trudim, meni pot  
**Smače put kroz cijeli život,**  
Kradi hranu, stan i prag . . . ,  
Bog to redi? a ne vrag?

Gospoda si kot na čep  
Pušća kinč va dibok žep,  
Njoj košulja? meni trak?  
Bog to redi? a ne vrag?—

### 14. Aristokrat

Ča je to: aristokrat?  
„Najbolji“ uz brate brat!  
Pun mudrosti, plemenit,  
Pravičnosti zmožna zid,

Dobrotivan, poštenit!  
Ki to nij i neće bit,  
Ki je duhom tup kot stup,  
Ki neg rivat zna pod zub, . . .

Češ mu reć: aristokrat?  
K vragu, reć ću, da je smrad,  
Reć ću, vrag je i špijon,  
Budi papa, car, baron! . . —

### 15. Demokrat

Pitam, ča je demokrat?  
Za narode opiat!  
Svaki misli, da je car,  
Svoj državi gospodar.

Gospoduje tup čvaljan,  
Žep si puni kot cigan,  
Prez Morala kot mašin,  
Prez poštenja kot kucin!

Ča su, gdo su, pravi sud  
Poj va parlamenat čut:  
„Lump, bagaži, tolovaj!  
Ja ću vladat, stupi kraj!“ . . .

Lump odstupi, stupi lump,  
**Laž, ciganstvo svim je trumpf,**  
Grabi, plinji smrad i frak! . . .  
Bog to redi? a ne vrag? - -

Proletar i buržoa,  
Svaki plinji kot nek zna,  
Ter rastira svoj obrus,  
Da zagrabi veći kus!—

### 16. Djelač

Vi djelači! zač ste plot  
Židskoj kanjbi samohot?  
Ki je jak kot hrast i brijest,  
Se ne da va plot zaplest!

Date židu na-polož  
Tikat svoj kozinji nos,  
Nos i prst va naš posal,  
Zrigal se va naš kotal!

Rušit redu zid i sep<sup>1</sup>,  
Nam i vam spradžnjivat žep!  
Z vragom ste in kompanji . . .  
Vrag se spita, a ne vi! . . .

<sup>1</sup> sep — nasip, gat



## 17. Theokrat

Znaš premislit, theokrat,  
Nač se prčiš, ča bi rad?  
Bog na mjesto Boga bit!  
Dobro! hajde na spovid!

Češ pod jaram prignut vrat?  
Učenikom noge prat,  
A ne svoje drugim dat  
Kroz opanke kuševat?

Češ, kot kaže zapovid,  
Prvi, a posljednji bit?  
Služit, a ne služen bit?  
Gecemanski kalež pit?

Božji glas je: nosi križ!  
Kot namjesnik božji smiš  
Nosit bedav firlefanc,  
Komu biše dom Bizanc<sup>1</sup>?

Kad zagledam tvoj montur,  
Kot šuhajke Pompadour<sup>2</sup>,  
Ljut mi pukne jad svakuć  
I kipi va meni žuč!

Kristuš je na križ raspet,  
Križ moral na ramen zet,  
Križ iz driva, a ne zlat,  
Ne na prsi za parad!

Theokrat, vidljivi Bog!  
Nij nam već na čeli rog!  
Znamo: nij to, ča činiš,  
Žuhki kalež, mučni križ!—<sup>3</sup>

## 18. Klin

Vendski Gradac, Windiš-Grec,  
Prik po Dravi, Zadavec!  
Vječni Zakon vam je všec—  
Všecko jedno, trg-kupec!

Šovinizam<sup>1</sup> obadvim  
Zakadi Moral va dim:  
Ti, Francoz, si gauženjak,  
Ja ću bit obišenjak!

Vežu snop na zločest čin,  
Za povrislo Bog je klin:  
Biškup moli: gori prst,  
Da nam snop ostane čvrst!

O slipota, grišni blud!  
Ne znaš, ča je vjerna Ćut,  
Fides<sup>2</sup> i Religio<sup>3</sup>,  
Stat uz Dobro, pudit Zlo!

Biškup zvraca biškupa:  
„Ča velim, je istina,  
Ča veliš, ne more bit . . .“—  
Svit je sluša, cijeli svit!

Nij to tužno kot na plač?  
Ča će na to reć djelač?  
Nam da takov kikavić  
Nazvišćuje božju rič?!—

<sup>1</sup> Bizanc — danas Istanbul, nekad Konstantinopel

<sup>2</sup> Pompadour de Marquise, Jeanne Antoniette Poisson (1721 — 1764), ljubavnica francuskoga kralja Ludviga XV.

<sup>3</sup> Pajngrčanski nadučitelj Biricz Anton, ki je prepisao 1949. ljeta vijenac Miloradićevih pjesam je zapisao o ovoj pjesmi: „Zadnje četire kitice „17. Theokrata“ bišu izrižene. Polag izjave nigdašnjega urednika Hrvatskih Novin dr. Mate Feržina je pjesnik sam izrizao te kitice. Morale su mu bit preoštre.“

<sup>1</sup> šovinizam — pretirano domoljublje

<sup>2</sup> fides — vjera

<sup>3</sup> religio — pobožnost; razmišljanje; dvojba



**19. Irredenta<sup>1</sup>**

„Irredenta! Trianon<sup>2</sup>!  
Slobodan je samo on,  
Ki je nam pokoran rob . . . ,  
Nam pšenica, Tótu<sup>3</sup> zob!

Tvoja mošnja a i ti  
Niste još otkupljeni,  
Sebe, mošnju simo daj! . . .“  
Oslobadja tolovaj.

Ta račun je svital, čist:  
On je imperijalist,  
Tót je njemu rob rođen,  
Kot je ovca vuku plijen!

Ima frankov dost Francoz,  
A Slovak je gol i bos!  
Tót i Frank su, Trianon,  
Iredenta ov i on!

Tako sudi, ne Madjar,  
Neg gosponski nadbećar,  
Madjaronski knez i grof,  
Biškup daje blagoslov!—

**20. Med vuki**

Bit ću, ča sam bil uvijek:  
Filozof, va uhi žeg!  
Žeg va uhi mi je smrad,  
Koga skriva zlat ornat!

Mati Crikva, ča si ti?  
Tolovajska jama si!  
Ki to vidi, a taji,  
Ne zna, ča je tudji grih!

Skriva, brani, hvali zlo,  
Žalosno i sramotno!  
Mene riže kot s nožem,  
Šake stiskam, kad je štem!

Eh, veliš mi va obraz,  
Onda biše takov čas,  
Onda biše divlji svit,  
Pop ne more bolji bit!

Sveti Duh i Paraklit!<sup>1</sup>  
Tako preobraziš svit?  
Kad je bil pokvaren svit,  
Je i Crikva smila bit?!

Je med vuki nje nauk  
Smil zavijat kako vuk?  
Ki to braniš, apolog<sup>2</sup>,  
Braniš grih, veli ti Bog!—

<sup>1</sup> irredenta — iredenta je političko gibanje, ko kani spojiti odvojene krajine s nacionalnom manjinom s matičnom zemljom

<sup>2</sup> Trianon — kaštel nedaleko od Pariza, tamo je potpisan mirovni ugovor s Ugarskom 4. juna 1920.

<sup>3</sup> Tót — Slovak

<sup>1</sup> Paraklit — Branitelj, Sv. Duh

<sup>2</sup> apolog — branitelj jednoga nauka, ideologije, u prvom redu vjerskoga nauka



## 21. Kapital

Malo kot i veliko,  
Stvar, kamenje, radio . . . . ,  
Sve ča god je, ja i ti,  
Kapital je, kad rodi!

Ča se troši, to rodi!  
Svića sviti, kad gori!  
Svoj prirodi ta je red:  
Sijat mora, ki će žet!

Kapital je, ča pojiš,  
S Ničesa urodi Ništ!  
Kapital bi sprognat rad?  
Budalo si, ali tat!

Sunce, zrak i voda je  
Kot pijesak iz Sahare,  
Skupno dobro i zaman,  
Dar prez muke obiljan.

Ča je skupno, skupno nij!  
Ča nam samo ne rodi,  
To pribavlja vlašća skrb,  
Glava, ruka, plug i srp. . .

Ča pribavi, skupni mar,  
Skupna srića, skupni kvar,  
Pojednim sliši dijel  
Polag troška pun i cijel!

Parasit i kanibal  
Troši tudji kapital!  
A od svih pograbi Žid,  
Mednarodni parasit,  
Širom-barom, tust profit!

## 22. Os i kolo

Brat Martin<sup>1</sup> je naš kuhač,  
Kvasi-misi nam kolač,  
Zmišlja plane, velik voz,  
A kot motor kreće os.

Glave učne, školnik, pop!  
Znate već neg tribit zob!  
Veste kolo za tu os!  
Čin postani plan i voz!

Čemu pitat: gdo i ča?  
Gdo je-nigdor, ča je-ča!  
Naše ime, slava, glas,  
Ča je? mumpic<sup>2</sup> kot Parnas<sup>3</sup>!

Znate da je Sloga moć!  
Vuće kola iz teškoć!  
Svi za oje, ne najzad . . . . ,  
Proklet, ki si renegat<sup>4</sup>!

Ča va žitku kaniš steć?  
Kus slanine ti je već?  
Već želudac? već trbuh?  
Neg razvit i zvišen duh?

„Gaudeamus igitur<sup>5</sup> . . . !“  
Grabi kunce iz presur!  
Neka ti počupa (počrapi) črip  
Duha, srce, božji kip!

Ki je pravi školnik, pop,  
Tomu nij va glavi drob,  
Tomu nij va mošnjji Bog,  
Nij mu Bog va bačvi sok!

Ada skupa svi va krug!  
Razglasujte lip nauk,  
Sladak, krotak, žuhkak, slan,  
A kot tuča jederan!—

<sup>1</sup> Brat Martin — Martin Meršić st. (1868 — 1943), velikoborištovski farnik

<sup>2</sup> mumpic — bedavost, ništarija

<sup>3</sup> Parnas — brig u sridnjoj Grčkoj na kom stanuje boginja Muse, carstvo pjesništva

<sup>4</sup> renegat — otpadnik od vjere ili narodnosti

<sup>5</sup> gaudeamus igitur — veselimo se, početak študentske jačke iz 1781.



### 23. „Prst božji!“

† Jurju Strossmayeru<sup>2</sup>

Prvi Sin Hrvatske, tvoj  
Osvetitelj biše boj!  
Glej! kot stari slamni plot  
Je raščupan ptički skot<sup>3</sup>!

Vidil te je Bjelovar,  
Pride tamo kralj-cesar,  
Pride s njim i kraljević . . .  
Kljun uz kljun, dvoglati ptić!

Ti se klanjaš, mladji skot  
Mimo projde, gleda pod!  
Ti se klanjaš, stari skot  
Krikne ti: Iskariot!

Zač? za mudri telegram,  
Slavskoj braći Kijev poslan!  
Kriknem na ti triski glas:  
„Božji sud će dojt na vas!“

Došal je i nij kasnil!  
Meyerling<sup>4</sup> je prvi bil!  
Drugi: z Genfa<sup>5</sup> krvni zvon,  
Treti: boj i zrušen tron!

Prvi sin Hrvatske nut  
„Božji prst“ i božji sud  
Je počupal skot nadut  
Prvi, drugi, treti put!

Ja se tomu veselim!  
O, trpil sam dugo, nim,  
Sam, prez moći, rob, odzdol,  
Stiskal šake, tropil (triskal) stol!

S H S<sup>6</sup>

Jugoslavski Mecenaš!  
Jugoslavski Mesijaš!  
Jugoslavski Pelikan!  
Spunjen ti je slavni san!

<sup>1</sup> „prst božji“ — fig. neophodna, neizbježiva sudbina, kaštiga, opomena

<sup>2</sup> StrossmayerJuraj Josip (1815 — 1903), biskup Đakova, poznata ličnost hrv. kulturnoga i javnoga života

<sup>3</sup> ptički skot — dvoglavni državni orao Austrije

<sup>4</sup> Meyerling — mjesto samoubistva kraljevića Rudolfa

<sup>5</sup> Genf — mjesto umorstva cesarice i kraljice Elizabete

<sup>6</sup> SHS — kratica za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (1918 — 1929)

### 24. Ade!

Seda zbogom, svim Ade!  
Zamte plašč i paraple,  
Ki na stelju, ki za stol,  
Med koprive, ki je gol!—

24.  
24.  
22. Ade!

Seda zbogom, svim Ade!  
Zamte plašč i paraple,  
Ki na stelju, ki za stol,  
Med koprive, ki je gol!—

21. Kapital.

Malo kol i veliko,  
Ivar, kamienje, radio . . .,  
Vse ča god je, ja i ti,  
Kapital je, kad rodi!

Ča se droši, do rodi!  
Ivica svili, kad gori!  
Vroj prirodi ta je ried:  
Sijal mora, ki će žel!

Kapital je, ča pojis,  
Z ničesa urodi niš!  
Kapital biš sprognal rad?  
Budalo si, ali kal!